

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філософії в галузі знань 011 Освітні педагогічні науки, старшого викладача кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Губаревої Дар'ї Вячеславівни

на дисертаційну роботу **Кучаковської Галини Андріївни**

«Використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті у спеціалізовану вчену раду Д 26.459.01

Інституту цифровізації освіти НАПН України

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок з планами відповідних галузей науки. В умовах глобалізаційних трансформацій ХХІ століття перед українською системою освіти постають виклики щодо необхідності перегляду концептуальних підходів до підготовки майбутніх учителів початкової школи. В умовах стрімкої цифровізації суспільства та реформування української освіти, зокрема в межах концепції «Нова українська школа», вимоги до професійних компетентностей педагога кардинально змінюються. Учитель початкових класів сьогодні – це не лише транслятор знань, а й фасилітатор, модератор освітнього процесу, здатний ефективно організовувати комунікацію, проектну діяльність та формувати в учнів ключові навички ХХІ століття.

Актуальність дослідження посилюється на тлі нормативно-правового поля України. Зокрема, Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», концепція «Нова українська школа» та Професійний стандарт для вчителя початкових класів прямо вказують на цифрову компетентність як одну з ключових для сучасного педагога. Це вимагає від закладів вищої освіти перегляду змісту та методів підготовки фахівців, їх орієнтації на впевнене та педагогічно доцільне використання цифрових технологій, до яких, безперечно, належать і соціальні мережі.

Важливість теми підтверджується і на міжнародному рівні. Дослідження корелює з провідними світовими освітніми ініціативами, такими як Європейська рамка цифрових компетентностей для освітян (DigCompEdu), яка наголошує на необхідності розвитку в педагогів умінь створювати цифровий контент, організовувати онлайн-взаємодію та забезпечувати цифрову безпеку учнів. Робота дисертантки робить внесок у реалізацію глобальних цілей сталого розвитку, зокрема Цілі 4 «Якісна освіта», сприяючи підвищенню якості педагогічної освіти через її цифрову трансформацію.

Соціальні мережі, які є невід'ємною частиною життя сучасних студентів та учнів, у дисертації розглядаються не як загроза освітньому процесу, а як потужний дидактичний ресурс. Обґрунтованою є позиція автора щодо необхідності

цілеспрямованого формування у майбутніх учителів готовності до педагогічно доцільного використання потенціалу Facebook, Instagram, Telegram, TikTok, LinkedIn, ResearchGate та інших платформ для професійного розвитку, взаємодії з учнями та батьками, створення освітнього контенту.

Таким чином, тема дисертаційного дослідження є не лише своєчасною, а й глибоко інтегрованою в національний та міжнародний контекст розвитку освіти, що підкреслює її беззаперечну теоретичну та практичну значущість.

Дисертаційне дослідження виконано в межах наукових тем кафедри комп'ютерних наук Факультету інформаційних технологій та математики Київського столичного університету імені Бориса Грінченка: «Теоретичні та практичні аспекти використання математичних методів та інформаційних технологій в освіті та науці» (ДР №0116U004625, 2016-2021 рр.), «Математичні методи та цифрові технології в освіті, науці, техніці» (ДР №0121U111924, 2021-2026 рр.). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №2 від 26.02.2015 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №3 від 28.04.2015 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Аналіз результатів дисертації Кучаковської Г. А. показав достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, які мають значення для подальшого розвитку науки. Вважаємо, що наукова й практична значущість дисертаційного дослідження збагатила у теорію та практику професійної підготовки вчителів початкової школи у контексті реалізації компетентнісного підходу, дозволяє заповнити певну прогалину в розвитку цифрової компетентності майбутніх вчителів початкової школи. Теорію та методику професійної підготовки доповнив особистий внесок авторки, що включає вивчення та обґрунтування декількох взаємопов'язаних напрямів: розкрито ключову роль цифрових технологій у формуванні інноваційної компетентності майбутніх учителів початкової школи; характеристика дидактичних можливостей використання соціальних мереж в освітньому процесі, розкриття теоретичних і методичних аспектів використання соціальних мереж при підготовці майбутніх вчителів початкової школи, розкрито шляхи використання інструментів соціальних сервісів при колаборативному навчанні майбутніх вчителів початкової школи тощо.

Підтримуємо сформульовані у дисертації та відповідно в авторефераті наукову новизну дослідження, яка полягає в тому, що вперше розроблено та обґрунтовано модель використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи; узагальнено класифікацію соціальних мереж за освітнім потенціалом та функціональним призначенням; визначено ключові етапи історичного становлення та використання соціальних мереж у професійній діяльності педагогів; виокремлені показники використання сервісів соціальних мереж майбутніми вчителями початкової школи; розроблено критерії (мотиваційний, когнітивний та діяльнісний) та рівні (високий, достатній, середній,

низький) оцінювання цифрової компетентності з використання сервісів соціальних мереж майбутнього вчителя початкової школи.

Також авторка проаналізувала і поглибила понятійний апарат – ««цифрова компетентність з використання сервісів соціальних мереж», як інтегровану характеристику професійної готовності майбутнього вчителя початкової школи, що ґрунтується на системі знань, умінь, навичок і ціннісних орієнтацій, спрямованих на здатності застосовувати сервісів соціальних мереж для професійної взаємодії, самоосвіти, організації освітнього процесу в цифровому середовищі та для формування особистої цифрової присутності; що вказує на особливості змістового забезпечення підготовки майбутніх вчителів початкової школи до використання соціальних мереж.

Практичне значення виконаного дослідження полягає у можливості використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи. Дисертанткою розроблено комплекс методичних матеріалів «Інноваційні підходи у використанні соціальних мереж» в середовищі Microsoft Teams та рекомендацій щодо використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи, що дозволяє розширити та удосконалити освітній процес ЗВО. Слід також зауважити про розробку методичних матеріалів «Інноваційні підходи до використання соціальних мереж» до вивчення дисципліни «Спецкурс із інформатики» для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта». Ці результати доповнюють теорію професійної освіти, доводячи ключову роль цифрових технологій у формуванні інноваційної компетентності сучасного педагога.

Результати дослідження мають і ширший практичний ефект. На прикладі створення проєкту «Віртуальний музей історії університету» продемонстровано, як сервіси соціальних мереж можуть використовуватись для реалізації інноваційних освітніх ініціатив у межах студентських гуртків. Проведене опитування студентів підтвердило актуальність обраної теми та доцільність інтеграції соціальних мереж у їхню навчальну діяльність. Таким чином, отримані результати створюють комплексну основу для практичної модернізації змісту та форм підготовки майбутніх учителів відповідно до вимог цифрового суспільства.

Теоретичні положення та методичні розробки дисертантки також можуть бути використані в системі формальної, неформальної та інформальної освіти: підготовці майбутніх учителів початкових класів, підвищенні кваліфікації і самоосвіті педагогів-практиків тощо. У роботі викладачів ЗВО матеріали можуть стати основою створення навчально-методичних посібників, розширення предметного змісту навчальних програм обов'язкових і вибіркових фахових дисциплін, удосконалення організаційних форм аудиторної та позааудиторної діяльності здобувачів вищої освіти.

Акцентуємо, що основні положення дисертації вдало ілюстровані таблицями, графіками, схемами. Відзначаємо належний рівень оформлення та апробації

результатів дослідження. Схвальної оцінки заслуговує те, що викладені в дисертації результати дослідження, методики вже апробовано і впроваджено в практику роботи у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка (кафедра комп'ютерних наук Факультету інформаційних технологій та математики) (довідка № 15/1-Н від 07.04.2025 р.), Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (довідка №229-04-а, від 03.10.2024р.), Відокремленому структурному підрозділі «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету» (довідка № 01-13/173 від 25.11.2024 р.), Комунальному закладі Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» (довідка № 576 від 03.12.2024 р.), «Корсунь-Шевченківському педагогічному фаховому коледжі імені Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» (довідка № 657 від 25.11.2024 р.), Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії (довідка № 616 від 02.12.2024 р.), Інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України (довідка № 2-07/449 від 05.12.2024 р.). Тобто у 7 освітніх закладах, що вказує на потужні інструменти, розроблені дисертанткою.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів, сформульованих у дисертації. У дисертації Кучаковської Г. А. коректно визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, які повністю корелюються з обраною темою і враховують ідеї зарубіжних і вітчизняних учених. Про якість виконаної дисертації, цілісність, доцільність і системність проведення науково-дослідної роботи засвідчує структура роботи, яка відповідає визначеному науковому апарату.

На різних етапах наукового пошуку авторка використала комплекс методів дослідження (теоретичних, емпіричних, статистичних), методологічно й дидактично обґрунтований вибір яких забезпечив вірогідність одержаних наукових результатів.

Обґрунтування і висвітлення основних теоретичних положень авторка здійснила цілісно і комплексно на основі вивчення достатньої кількості наукової, науково-методичної літератури (312 джерел, з них 110 іноземною мовою), опублікованої за останні 5-10 років. Спосіб викладу основних положень дисертаційного дослідження вибудований авторкою таким чином, щоб охопити і висвітлити всі аспекти досліджуваної проблеми. Узагальнення підходів, концепцій проблеми дослідження забезпечило всебічне, логічне і повне розкриття теми відповідно до поставленої мети і завдань. Критичний аналіз наукової інформації уможливив виявлення деяких розбіжностей у поглядах дослідників на обрану проблему, що зумовило потребу її додаткового поглибленого вивчення, уточнення.

Варто підкреслити повноту висвітлення результатів наукового пошуку в опублікованих дисертанткою Основні положення та результати дослідження представлені в 19 наукових роботах, з них: 5 статей у фахових наукових виданнях України (з них 3 у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, які індексуються у Web of Science Core Collection), 3 статті у закордонних виданнях (у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз Scopus), 11 тез доповідей у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Детальне ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави стверджувати, що підхід здобувачки до наукової роботи вирізняється фундаментальністю та ґрунтовністю дослідження, в якому вдало інтегровані філософські, психологічні та педагогічні аспекти проблеми. Дисертація складається з чотирьох розділів, структура і зміст яких логічно віддзеркалюють всі етапи науково-педагогічного пошуку, даючи повне уявлення про теоретико-методологічні засади, педагогічні умови та методику використання соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх вчителів початкової школи.

У першому розділі дисертанткою представлено результати аналізу, порівняння та систематизації наукових джерел. Авторка здійснила ґрунтовний та багатоаспектний аналіз наукових засад досліджуваної проблеми. Позитивно оцінюємо широту наукового пошуку дисертантки, який охопив як аналіз умов цифровізації освіти в Україні, так і вивчення передового закордонного досвіду (зокрема, європейських проєктів Erasmus+, Qualitätsoffensive Lehrerbildung та ін.).

Цінним є проведений автором порівняльний аналіз українських освітньо-професійних програм, українського Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» з Європейською рамкою цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu). Це дозволило переконливо обґрунтувати ключову суперечність: попри вимоги НУШ, потенціал соціальних мереж у підготовці вчителів залишається нереалізованим, що доводить актуальність дослідження.

Вагомим результатом, представленим у розділі, є уточнення та визначення поняття «цифрова компетентність з використання сервісів соціальних мереж майбутнього вчителя початкової школи» (ЦКвССМ) на основі зіставлення міжнародних стандартів та українського Професійного стандарту. Таким чином, перший розділ є логічно завершеним, містить глибокий аналіз джерельної бази та створює міцне теоретичне підґрунтя для розробки моделі та методики, представлених у наступних розділах роботи.

Центральним елементом практичної значущості є розроблена модель використання сервісів соціальних мереж у підготовці майбутніх учителів. Ця модель є комплексною, логічно структурованою системою, що складається із взаємопов'язаних блоків: цільового, організаційно-змістового та оцінювально-результативного. Вона детально описує мету, дидактичні принципи, зміст навчання (включно зі спецкурсом та методичними матеріалами), а також організаційно-педагогічні умови, форми і методи реалізації. Важливою складовою є розроблена система оцінювання (критерії, показники та рівні), що дозволяє діагностувати ефективність впровадження моделі та робить її завершеним інструментом для практичної модернізації освітнього процесу в педагогічних ЗВО.

Схвальної оцінки заслуговує грамотно спланована й коректно проведена дослідно-експериментальна робота, яка описана в третьому розділі наукової роботи. Дослідниця розробила та впровадила методику використання сервісів соціальних мереж (ССМ), яка реалізується через комплекс взаємопов'язаних заходів. Основою методики є викладання дисципліни «Спецкурс із інформатики», де студенти опановують цифрову етику та створення освітнього контенту. Методика також включає виконання практичних завдань, участь у науково-дослідній роботі

студентського гуртка «ІКТ в освіті» за принципами дослідницького навчання, а також організацію науково-практичних заходів (круглих столів, семінарів, тренінгів) для викладачів з метою поширення інноваційних підходів.

Центральним елементом методики стала навчальна програма дисципліни «Спецкурс із інформатики», мета якої – розвинути у майбутніх вчителів цифрову компетентність з використання ССМ. Програмні результати які передбачають, що випускники будуть здатні будувати професійні зв'язки, створювати освітній контент, критично оцінювати інформацію та дотримуватись академічної доброчесності, що стає досить актуально у сучасному цифровому просторі людства.

Завершується робота ґрунтовними висновками, які узагальнюють зміст дисертаційної роботи і в яких представлено основні результати проведеного дослідження. Змістовні додатки доповнюють та ілюструють основні теоретичні положення, результати проведення констатувального і формувального етапів експерименту, на основі запропонованої авторської методики використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх вчителів початкової школи розроблено рекомендації щодо використання ССМ у процесі підготовки МВПШ.

Детальний аналіз кожного аспекту проблеми використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи, представленого в дисертації, дає підстави констатувати, що мета дослідження в цілому досягнута, завдання реалізовані.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність автореферату основним положенням дисертації.

Дисертаційне дослідження Кучаковської Галини Андріївни справляє враження роботи, що виконана у суворій відповідності до засад академічної доброчесності. Науковий текст відзначається концептуальною самостійністю, цілісністю та аналітичною завершеністю, а використання джерел супроводжується ретельним і методично точним цитуванням. У процесі викладу матеріалу авторка демонструє власну позицію, яка не лише сформована на основі глибокого аналізу актуальної наукової літератури, але й співвіднесена з сучасними підходами до цифрової трансформації освіти.

У дисертації немає ознак недоброчесного запозичення чи маніпуляцій з джерелами; усі посилання витримано у відповідності до науково-методичних вимог, а бібліографія є вичерпною й належним чином оформленою.

Що стосується автореферату, він є не лише змістовним резюме дисертаційного дослідження, а й виваженою, структурно цілісною та науково лаконічною репрезентацією основних положень роботи. У ньому вірно відтворено всі ключові компоненти дослідження: сформульовано проблему, мету та завдання, подано характеристику об'єкта й предмета дослідження, визначено новизну, практичне значення й основні результати. Зміст автореферату не суперечить положенням основного тексту, не містить узагальнень, не підтверджених у дисертації, і не створює враження спрощення чи редукції змісту дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації:

У цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Кучаковської Г.А., вважаємо, що робота не позбавлена дискусійних моментів і висловлюємо деякі зауваження і побажання, які потребують уточнення:

1. В аспекті розгляду використання сервісів соціальних мереж в професійній діяльності вчителя початкової школи, побудові його іміджу та його цифрової присутності в соціальних мережах, важливо було б розширити аспекти цифрової етики у підготовці майбутніх учителів початкової школи, зокрема відповідальному використанню соціальних мереж.

2. Попри те, що дисертація розглядає сучасні підходи до професійного розвитку вчителів, цифрову грамотність, динаміку змін в освіті та формування освітнього бренду, не висвітлено, як ШІ може впливати на кожен із цих аспектів. На нашу думку, це дозволило б глибше зрозуміти сутність досліджуваного явища з огляду на стрімкий розвиток технологій та їх інтеграцію в освітній процес.

3. У роботі бажано було б, на нашу думку, проаналізувати «синдром втоми від соціальних мереж», що проявляється у сучасному суспільстві та впливає на мотиваційний компонент ЦКвССМ МВПШ.

4. Думаємо, що для кращого розуміння логіки викладу матеріалу варто було б більше розкрити організаційно-педагогічні умови в контексті формування ЦКвССМ МВПШ.

5. Для реалізації мети констатувального та формувального етапів експерименту, визначення та порівняння рівнів сформованості ЦКвССМ МВПШ дисертантка підбрала адекватні методики, при яких були використано описову статистику (щоб перевірити мотиваційний критерій) та метод математичної статистики U-критерій Манна-Уїтні та t-критерій Стюдента для перевірки когнітивного та діяльнісного критерія. Водночас вважаємо, дисертація виграла б, висновки були більш переконливі, коли такі статистичні та математичні засоби було б доповнено нестандартизованими методиками, цілеспрямованим систематичним спостереженням за учасниками експерименту, творчо-практичними завданнями діагностичного спрямування. Їх використання дозволило б отримати емпіричні дані, вербальний і невербальний матеріал для ілюстрації цифрових результатів, підтвердження отриманих результатів щодо рівнів прояву сформованості ЦКвССМ МВПШ.

Водночас зазначимо, що висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дослідження. У цілому дисертаційна робота без сумніву є вагомим внеском у теорію та практику професійної підготовки вчителів початкової школи в контексті розвитку їх цифрової компетентності, цілісним, логічно завершеним, методично оригінальним дослідженням, має безперечну наукову новизну, теоретичне значення та практичне спрямування.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

На основі аналізу рукопису дисертації, автореферату та публікацій здобувача, вважаю, що дисертаційна робота Кучаковської Галини Андріївни «Використання сервісів соціальних мереж у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи» є цілісною, завершеною і самостійною науковою працею, що відповідає

вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями) і дає підстави для присудження Кучаковській Галині Андріївні наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент,
доктор філософії в галузі знань 011
Освітні педагогічні науки,
старший викладач
кафедри початкової освіти та
інноваційної педагогіки
Українського державного університету
Імені Михайла Драгоманова

